

**ПРАВОВІДНОСИНИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯ БІОТЕХНОЛОГІЇ
В ОКРЕМИХ ГАЛУЗЯХ СУСПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ
LEGAL RELATONS OF BIO-TECHNOLOGY USAGE
IN SOME FIELDS OF HUMAN ACTIVITY: PROBLEMS OF DIFFERENTIATION**

Піддубний О.Ю.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри аграрного,
земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука
Національного університету
біоресурсів і природокористування України*

Стаття розкриває проблематику юридичного унормування біотехнологічних правовідносин у різних галузях суспільної діяльності, таких як рослинництво і тваринництво, а також промисловість і відтворення та охорона природних ресурсів. Згадані галузі поєднує схожість прийомів і методів, таких як екологічне землеробство і тваринництво, яке не тільки зменшує навантаження на довкілля, а й сприяє відновленню елементів екосистем, що має знайти своє закріплення в юридичних нормах.

Ключові слова: біологічні технології, сфера біотехнологій, біотехнології у тваринництві, біотехнології у рослинництві, природоохоронні біотехнології, біоресурси.

Статья раскрывает проблематику юридического нормирования биотехнологических правоотношений в различных сферах общественной деятельности, таких как растениеводство и животноводство, а также промышленность и воспроизведение и охрана природных ресурсов. Упомянутые области объединяет сходство приемов и методов, таких как экологическое земледелие и животноводство, которое не только уменьшает нагрузку на окружающую среду, но и способствует восстановлению элементов экосистем, что должно найти свое закрепление в юридических нормах.

Ключевые слова: биологические технологии, сфера биотехнологий, биотехнологии в растениеводстве, биотехнологии в животноводстве, природоохранные биотехнологии, биоресурсы.

The article exposes the problems of legal regulation of biotech relations in various spheres of social activities such as crop and livestock production as well as reproduction and protection of natural resources. These areas together similarity of techniques and methods, such as organic farming and animal husbandry, which not only reduces the burden on the environment but also helps to restore the ecosystem elements, which should be passed as a complex of the legal norms.

Key words: biological technology, biotechnology, plant biotechnology, animal biotechnology, environmental biotechnology, biological resources.

Постановка проблеми. Біологічні технології в сучасному світі характеризуються швидким розвитком і проникненням у будь-які сфери виробництва, надання послуг, навіть мистецтва. При цьому когнітивний рівень таких явищ для членів суспільства є не завжди доступним, адже усвідомлення наслідків використання явищ і процесів, які лише зовсім нещодавно розпочали свій життєвий цикл, як правило, досить складне навіть при наявності спеціальної освіти. Незрозумілість, уявні міркування про безпеку і небезпечність часто стають ключем для маніпулювання суспільною думкою без глибокого усвідомлення явищ і процесів об'єктивної дійсності. Так відбувається і з правовим регулюванням у сфері біотехнологій – фрагментарна законотворча активність без наявності парадигми або доктрини сприйняття біотехнологічних явищ у сучасному законодавстві стосовно різних сфери виробництва і обігу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Передумови юридичного дослідження суспільних відносин у сфері біотехнологій з позицій права знаходяться в працях відомих вчених у галузі екологічного, природоресурсного, аграрного права. Зокрема, дослідження В.І. Андрейцева, Г.І. Балюк, С.Б. Гавриша, В.М. Єрмоленка, А.П. Гетьмана, І.І. Каракаша, О.С. Колбасова, В.В. Костицького, М.В. Краснової, О.І. Красова, Н.Р. Малишевої, М.І. Малишка, В.Л. Мунтяна, В.І. Семчика, Н.І. Тітової, В.Ю. Уркевича, Ю.С. Шемшученка, М.В. Шульги дають нам уявлення про загальні засади правового регулювання природокористування, раціонального використання природних ресурсів, їх збереження і відтворення, застосування технологічних інновацій у сільськогосподарській сфері.

Різні аспекти біотехнологій, біотехнологічної діяльності, біобезпеки, біоетики, генної інженерії, клонування досліджували у своїх працях фахівці з права, теорії управління: Н. Білан, Л.О. Бондар, Г. Бистров, О. Грибко, В. Загородня, А. Йойриш, О. Красовський, Т. Короткий, В. Курзова, В. Лозо, М. Медведєва, Н. Мельничук, Ю. Разметаєва, Р. Стефанчук, В. Третьякова, Ю. Храмова, Г. Чеботарьова, К. Шахбазян та деякі інші.

Виділення невирішених раніше частин проблеми. На даний час не проведено відмінність між різними сферами застосування біотехнологій, відсутні доктринальні завдання, які суспільство через правове регулювання ставить перед розробниками біотехнологій. Увесь сучасний дискурс зводиться до «дозволити-заборонити» або ж «стратити не можна помилувати», і кома в цьому реченні прихильниками та противниками біотехнологій ставиться за власним бажанням.

Формулювання цілей. Цілями даної статті є висвітлення диференціації біологічних технологій у межах рослинництва, тваринництва, промисловості та природоохоронної діяльності, а також окреслення моделі правового регулювання вказаних напрямів суспільної діяльності задля оптимального вживання способів і методів розвитку і перетворення живого, які надає біотехнологія з метою сталого розвитку суспільства і природи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Людські потреби в продукції сільського господарства тисячоліттями задовольнялись за рахунок поліпшення якості сільськогосподарських рослин.

Народонаселення земної кулі, що складало приблизно 1,6 мільярда в 1900 році, зросло до 6,7 мільярдів і, як очікується, до 2050 р. сягне близько 9 мільярдів людей. Задля їх прогодування в майбутньому доведеться подвоїти існуючу кількість сільськогосподарських угідь. Біотехнологія може допомогти підвищенню врожайності, скороченню використання таких ресурсів, як вода і добрива, і боротьбі зі шкідниками екологічно прийнятними способами.

Сучасні технології можуть бути різними, але мета сільськогосподарської біотехнології залишає незмінною: підвищення врожайності; стійкість до хвороб викликаних бактеріями, грибами та вірусами; здатність витримувати жорсткі екологічні умови, такі як заморозки й посухи; стійкість до шкідників, таких як комахи, бур'яни і нематоди.

Сьогодні 70 відсотків людей на планеті живуть у країнах, що розвиваються і, незважаючи на значні успіхи «зеленої революції» у 1960-х, мільйони з них страждають від голоду і недоїдання. Проблеми достатнього харчування ускладнюються багатьма факторами: зростанням населення і урбанізацією, зміною клімату, злиднями, неадекватною системою розподілу продовольства, високими цінами на продовольство та енергоносії. Крім того, інвестиції в сільське господарство в багатьох бідних країнах значно знизилися за останні десятиліття.

Справді, Зелена Революція ніколи не доходила до дрібних фермерів, тому що для нових методів ведення сільського господарства необхідні початкові інвестиції в зрошувальні системи, машини, паливо, мінеральні добрива та пестициди, що надзвичайно складно за фінансових можливостей дрібнотоварного виробництва.

Доброю новиною є те, що біотехнологічна сільськогосподарська революція розвивається в бідних країнах швидше, ніж зелена революція, тому що ця нова технологія є наукомісткою, а не капіталомісткою: переваги біотехнологічних культур закладені в них самих, а не в інтенсифікації методів їх обробки.

З точки зору правового регулювання, юридична громадськість просто-таки «зациклена» на правовому регулюванні біологічної безпеки, що автоматично адресує всі норми у сфері біотехнологій до царини екологічного права. Натомість це явище є значно ширшим і простірається далеко за межі «безпечного» правового регулювання, а зокрема, знаходить себе і в предметі аграрного права, на що слід звернути увагу більш детально з урахуванням зарубіжного досвіду.

Регуляторна політика в галузі рослинницької біотехнології в США була розпочата з публікації Офісом з наукової та технологічної політики Білого дому «координаційних засад». Ці засади ґрунтуються на результатах роботи міжнародних експертів та органів, таких як

Організація з економічного співробітництва та розвитку і американська Національна академія наук.

У «Засадах» уточнюються обов'язки органів державного регулювання, пов'язані з виданням нормативних актів, які вони повинні координувати з іншими установами у сферах, де потенційно можливе перекриття їх обов'язків і компетенції.

Адміністрація з продуктів харчування і ліків США (FDA) розглядає безпеку харчових продуктів та нових інгредієнтів продуктів харчування. Крім того, на всіх виробників продуктів постачання законодавством покладеться обов'язок самостійно провести дослідження для упевнення в безпеці й якості будь-яких інгредієнтів, що додаються в продукт харчування.

FDA вимагає суворого передринкового тестування та контролю за генетичними модифікаціями, що змінюють харчову цінність їжі, використанням алергенів, використанням генетичного матеріалу, взятого поза традиційними джерелами харчування, тощо. Також вимагається маркування генетично змінених компонентів їжі, якщо вони істотно змінюють харчову цінність або використовують відомі алергени.

Департамент сільського господарства США (USDA) та Агентство за охороною навколишнього природного середовища (EPA) встановлюють вимоги безпеки до розробки пестицидів, гербіцидів та дослідних зразків генетично модифікованих рослин. Ці вимоги направлені на забезпечення безпеки пестицидів та генетично-модифікованих рослин для навколишнього природного середовища. Кінцеве рішення приймається після численних контрольованих польових випробувань [1, с. 42-44].

Важливим питанням є співвідношення традиційного законодавства про сорти рослин як інституту аграрного права та права інтелектуальної власності з відносно новими нормами, що спрямовані на врегулювання прогалин у законодавстві, пов'язаних з існуванням у світі генетично-модифікованих сортів рослин. Адже ми є свідками нового правового феномену, який впливається, так би мовити, в існуюче законодавче поле частково як абсолютна новела, частково шляхом пристосування існуючого нормативного масиву до подібних відносин.

В усьому іншому ж очевидно, що відомі нам з відповідної літератури способи одержання генетично-модифікованих рослин передбачають одноразову лабораторну процедуру змінення геному насіння, після чого отримання товарних запасів посадкового матеріалу відбувається внаслідок традиційних вегетаційних процесів у ґрунті, інакше кажучи, для отримання тонни або десятка тон посадкового матеріалу не потрібно в кожне зерно вносити щоразу новий ген в окремі пробірці. Таким чином, необхідність здійснення певних насінницьких операцій технологічно робить отримання генно-модифікованого посадкового матеріалу подібним до отримання традиційного насіння. Водночас різниця полягає в тому, що маючи вихідні матеріали, тобто сортовий матеріал, який був підданий генетичній модифікації, що процедуру можна повторити багаторазово, що, ймовірно, не вимагає постійного підтримання генно-модифікованого сорту, на відміну від сорту традиційного.

Переваги, які принесли біотехнології у сфері медицини, сільського господарства та харчування, давно й широко обговорюються в інформаційному просторі. Проте зараз світове суспільство починає знайомитись з особливостями «третьої хвилі» біотехнологій – індустріальними та природоохоронними біотехнологіями. Ця третя хвиля біотехнологій вже успішно конкурує з традиційними виробничими процесами й окреслює перспективи для досягнення сталого промислового розвитку.

У промисловості сталий розвиток означає постійні інновації, вдосконалення і використання «чистих» технологій, покликаних знизити рівні забруднення і спо-

живання ресурсів. Такими завданнями є скорочення або ліквідація токсичних відходів, зменшення викидів парникових газів, зменшення споживання енергії та невідновлюваних сировинних матеріалів (з широким використанням рослинної сировини вуглеводів, таких як цукор і крохмаль), зниження собівартості виробництва [1, с. 63].

Характеризуючи правове регулювання біологічних технологій у промисловості, слід, перш за все, усвідомити, що таке правове регулювання промислового виробництва взагалі. Якщо у випадку аграрного права і будь-яких правовідносин у сфері виробництва сільськогосподарської продукції ніяких питань щодо віднесення до предмету аграрного права не виникає, оскільки існує специфіка аграрного виробництва, яка є відмінною ознакою предмету аграрного права, то щодо специфіки правовідносин у сфері біотехнологій в промисловості важливим є усвідомлення їх нетотожності господарсько-правовим правовідносинам. Водночас бажано вберегтись від термінологічної плутанини, пропонуючи певне умовне «право промислових біотехнологій», оскільки це загрожує релятивізмом, характерним для західної правової думки, де існують теоретичні феномени «будівельного права», «картельного права», «енергетичного права» тощо, що розвиває важливий розподіл галузей на публічно- та приватно-правові та не дозволяє визначити межі предметів таких «мікрогалузей права». Але нам видається досить виправданим в умовах існування понять «промислова власність», «промислове шпигунство», що так чи інакше характеризують правовідносини товарного виробництва, вживати поняття правовідносин щодо застосування біологічних технологій у промисловому виробництві, або біотехнологічних правовідносин у промисловості. Предметом цих правовідносин є розвиток інновацій у сфері біотехнологій та охорона природи в процесі промислового виробництва. Отже, вони складаються як у вигляді охоронних, так і у вигляді стимулюючих.

Відмежуванням таких правовідносин від господарських є іманентна природоохоронна та природоресурсна складова, яка супроводжує економічну, господарську спрямованість даних правовідносин і специфічний предмет – використання біоресурсів у виробництві продукції.

Що ж стосується правовідносин застосування біотехнологій у безпосередньо природоохоронних заходах, то такі правовідносини набувають ключового значення, оскільки є наслідком цілеспрямованої інтелектуально-вольової діяльності людини з використанням універсального біологічного ресурсу – життя для науково обґрунтованого перетворення, відновлення й регулювання навколишнього природного середовища та його окремих компонентів.

Переваги застосування біотехнологій у промисловості полягають у тому, що живі системи ефективніше управляють хімічними процесами, і їхні відходи підлягають вторинній переробці або біологічно розкладаються. Процеси із застосуванням біокаталізаторів, і особливо на основі ферментації, працюють при більш низьких (життєвих) температурах і виробляють менше токсичних відходів, менше побічних продуктів і викидів у порівнянні зі звичайними хімічними процесами. Вони можуть також використовувати менш очищену сировину (селективність). Біотехнологія може також знизити потреби в енергії, необхідні для промислових процесів. Крім цього, серед переваг є створення нових методів контролю стану навколишнього природного середовища і виявлення забруднювачів.

Промислова біотехнологія робить виробничі процеси більш ефективними в багатьох галузях промисловості, включаючи текстиль, паперово-целюлозне

виробництво та виробництво спеціальних хімічних речовин. Деякі спостерігачі пророкують, що біотехнології найближчими роками радикально змінять промислово-виробничу сферу подібно до фармацевтичної, сільсько-господарської та харчової промисловості. Промислова біотехнологія обіцяє стати ключем до досягнення промислової та екологічної сталості [1, с. 63].

За даними Організації економічного співробітництва та розвитку, сталий розвиток промисловості полягає в безперервній інноваційній діяльності, вдосконаленні і використанні екологічно чистих технологій для скорочення рівнів забруднення і споживання ресурсів. Сучасна біотехнологія надає інструменти для досягнення цих цілей. В останні роки особи, які представляють весь політичний і економічний спектр, виказують більшу стурбованість щодо сталого промислового розвитку. У відповідь на ці побоювання багато провідних промислових компаній розробляють власну політику зі сталого розвитку, яка включає керівні принципи охорони навколишнього природного середовища, охорону здоров'я та безпеку, а також управління якістю продукції.

Ключовими поняттями сталого промислового розвитку є «чистота» і «ефективність».

Будь-які зміни у виробничих процесах, методах або продуктах, що зумовлюють виробництво більш чистих та ефективних одиниць виробництва або споживання, – це крок у бік сталого розвитку. У практичному застосуванні сталий промисловий розвиток означає використання капіталовкладень у технології та ноу-хау, щоб зменшити витрачання матеріальних та енергетичних ресурсів, підвищити використання відновлюваних джерел енергії та речовин, сировини, здатної до біодеградації, звести до мінімуму накопичення забруднюючих речовин або шкідливих відходів у процесі виробництва продукції та здійснювати виробництво кінцевої продукції, придатної до переробки або біодеградації. [1, с. 64].

Яке ж місце займають біотехнології в сучасних промислових виробничих ланцюжках? О.П. Рябченко виділяє за територіальною ознакою економічні зони, економічні райони, області (регіони), райони, локальні господарські утворення у вигляді промислових центрів, вузлів, окремих підприємств виробничої або невиробничої сфер діяльності. Низовою ланкою економіки в цьому випадку постають окремі суб'єкти господарювання певної форми власності. За компонентною ознакою компонентами економіки є: територія, природні умови та ресурси, населення, промисловість, сільське господарство, сфера послуг, інфраструктура [2, с. 23]. До цього переліку логічно додати інноваційну складову, або ноу-хау, чи інакше кажучи, нематеріальні активи. У цьому сенсі біотехнології в промисловості є унікальним поєднанням природних умов та ресурсів і інтелектуальної складовою як засобу освоєння цих ресурсів із застосуванням біологічних життєвих процесів.

Постанова Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 р. N 1147 «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів» [3] у розділі «Охорона і раціональне використання земель» називає в якості видів такої діяльності рекультивацию порушених земель та використання родючого шару ґрунту під час проведення робіт, пов'язаних із порушенням земель, та рекультивацию територій полігонів твердих побутових відходів. Розділ «Охорона і раціональне використання мінеральних ресурсів» містить діяльність щодо розроблення технологій і обладнання для вилучення супутніх цінних компонентів з мінеральної сировини, розкривних і вмшуючих порід, відходів виробництва, з уловлюваних продуктів при газо- і водоочищенні та будівництво відповідних установок, а також заходи, пов'язані з селективним вибудуванням і зберіганням ко-

рисних копалин, розкривних та вмшуючих порід, відходів виробництва, що містять компоненти, які тимчасово не використовуються в народному господарстві, але є потенційно корисними. Розділ «Охорона і раціональне використання рослинних природних ресурсів передбачає створення станцій і лабораторій біологічного та хімічного захисту лісових насаджень. Розділ «Раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів» не містить прямих вказівок на визнання саме біологічних технологій переробки і деградації відходів природоохоронним заходом. Розділ «Наука, інформація і освіта, підготовка кадрів, екологічна експертиза, організація праці, забезпечення участі у діяльності міжнародних організацій природоохоронного спрямування, впровадження економічного механізму забезпечення охорони навколишнього природного середовища» містить в якості виду природоохоронної діяльності наукові дослідження, проектні та проектно-конструкторські розробки, що охоплюють зазначені в переліку природоохоронні заходи.

Згідно зі Словником аграрного права біологічний контроль – це спосіб контролю за регульованими шкідливими організмами з використанням біологічних контрольних організмів чи їх природних ворогів, антагоністів, конкурентів, що самовідтворюються [4, с. 32].

Екологічна біотехнологія полягає у використанні живих організмів для боротьби з небезпечними відходами. Наприклад, спеціальний грибок використовується для очищення шкідливих відходів целюлозно-паперової промисловості.

Інші мікроби, які розвиваються на звалищах токсичних відходів, перетворюють токсичні відходи в нешкідливі з'єднання. Морські біотехнології дозволяють нейтралізувати хімічні розчини, які викликають екологічні проблеми.

Екологічна біотехнологія може більш ефективно очищувати небезпечні відходи, ніж традиційні методи, і значно зменшити нашу залежність від таких методів, як спалювання або небезпечні звалища відходів.

Міжнародним співтовариством вже на даному етапі закладаються основи природоохоронного використання біотехнологій: зокрема, в такому документі, як «Порядок денний на XXI століття», створення і передача біотехнологій обумовлюється потенційним внеском у збереження різноманіття, збереження і раціональне використання генетичних ресурсів [5, с. 30].

Використання біотехнології для вирішення проблем забруднення не є новою ідеєю. Суспільство залежить від складної популяції природних мікроорганізмів для очищення стічних вод більше століття. Кожен живий організм тварин, рослин, бактерій і т. д. споживає речовини для власного харчування і виробляє відходи як побічний результат. Різним організмам необхідні різні види поживних речовин. Деякі бактерії процвітають на хімічних компонентах відходів промислової продукції. Деякі мікроорганізми харчуються токсичними матеріалами, наприклад, такі як хлористий метилен, миючі засоби і креозот.

Екологічні інженери використовують біоремедіації в двох основних формах. Вони вводять поживні речовини, що стимулюють активність бактерій, вже присутніх у середовищі з небезпечними відходами, або ж додають нові бактерії в таке середовище. Бактерії «з'їдають» небезпечні відходи в середовищі та перетворюють його на нешкідливі побічні продукти. Після того, як бактерії споживають відходи, вони відмирають або повертаються до їх нормальної кількості в навколишньому середовищі.

Переважна більшість біоремедіаційних технологій використовують існуючі мікроорганізми для фільтрації відходів.

Більш передові технології, пов'язані з використанням генетично модифікованих мікроорганізмів, проходять випробування щодо можливості їх застосування в переробці важких хімічних сполук.

У деяких випадках побічні продукти боротьби мікроорганізмів із забрудненням самі по собі є корисними. Метан, наприклад, може бути отриманий з діяльності бактерій, які переробляють сірчані відходи від виробництва паперу. [1, с. 69].

Зокрема, такими можливостями може бути поширення генетично змінених бактеріальних культур, діяльність яких відновлює деградовані, забруднені, еродовані ґрунти, поширення біологічних засобів захисту рослин, хвороб, що вражають шкідників сільськогосподарських рослин, генетично-модифікованих рослин, здатних засвоювати й утилізувати важкі метали, залишки пестицидів у ґрунті, тощо.

На стику природоохоронних та промислових біотехнологій є так звані лісові біотехнології. Дерево є джерелом палива, будівельних матеріалів та паперу, і його запаси швидко скорочуються. Вироби з дерева сягають 400 млрд. доларів у структурі глобальної промисловості, в цій індустрії займає 3 млн. людей, а попит на продукцію постійно зростає, навіть у найбільших економіках світу, таких як Європа і Японія, які не в змозі виробляти достатню кількість дерев, щоб задовольнити їхній поточний попит.

Вчені використовують біотехнології для створення холодостійкого дерева, захищеного від хвороб та комах та з швидшим періодом росту. Біотехнологічні дерева також повинні більше сонячної енергії конвертувати у виробництво деревини і менше використовувати на пилок, квіти та насіння. Всі ці методи підвищення продуктивності лісового господарства мають зменшити навантаження на природні ліси.

Однак розробка біотехнологічних дерев – процес тривалий, оскільки дерева потребують багато часу для росту. Тому дослідники шукають інші методи підвищення продуктивності. Наприклад, вони використовують біотехнології із застосуванням грибків для боротьби з хворобами, які уражають дерева, і працюють над поліпшенням мікроорганізмів, які живуть на коренях і забезпечують дерева поживними речовинами. Крім того, біопестициди також широко використовуються для регулювання чисельності шкідників лісу.

Експертні дослідження проводяться з метою збільшити кількість у деревах целюлози – сировини для виробництва паперу, а також зменшують кількість лігніну – речовини, яка повинна бути усунена при виробництві паперу.

Крім того, оскільки дерева поглинають двоокис вуглецю, збільшення лісових насаджень може справи-

ти істотний позитивний вплив на глобальне потепління [1, с. 41].

Методи біотехнології надають нові можливості для діагностики екологічних проблем та оцінки навколишнього середовища. Світові компанії вже розробили методи для виявлення шкідливих органічних забруднювачів у ґрунтах із використанням моноклональних антитіл і полімеразної ланцюгової реакції, біосенсиори, що виявляють вибухівку та старі боеприпаси. Ці методи не тільки дешевші й швидші, ніж лабораторні методи, що вимагають великих вкладень в обладнання, але вони також є портативними. Замість того, щоб збирати зразки ґрунту і відправляти їх в лабораторію для аналізу, вчені можуть вимірювати рівень забруднення на місці та знати результати відразу [1, с. 70].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, проблеми правовідносин у сфері сільськогосподарських біотехнологій в цілому подібні до інших досліджуваних сфер, а саме: це умовність будь-якої юридичної класифікації біотехнологій і пов'язана з цим невизначеність їх правового поля, проблеми нерозривного зв'язку використання біотехнологій з використанням здатностей живої природи до відтворення і розвитку, тобто фактично користування життям як універсальним біологічним ресурсом, у даному разі – для вирішення продовольчих проблем сучасності.

Як видно з проведеного огляду, природоохоронні біотехнології також в своїй основі мають користування життям як універсальним біоресурсам, і це зближує їх з усіма біотехнологіями в цілому та створює подібну схему правовідносин, в якій суб'єкти таких правовідносин взаємодіють щодо використання вказаного універсального біоресурсу в даному випадку з природоохоронною метою.

Також вважаємо за необхідне розмежувати біотехнологічні правовідносини в промисловості та біотехнологічні правовідносини у сфері охорони природи. Предметом першої групи є правове регулювання застосування біологічних технологій у процесі промислового виробництва, орієнтованого на випуск товару, задоволення суспільної потреби в такому товарі й одержання прибутку. Тобто як біотехнології виступають у подібному випадку лише способом виробництва товару, так і охоронні та стимулюючі норми, що регулюють таке використання і правовідносини, які складаються внаслідок такого використання, мають допоміжне значення.

Вказані види діяльності потребують також окремого регулювання на законодавчому рівні, оскільки за своєю значущістю та потенційно небезпечними наслідками займають не менш важливе місце, ніж інші напрями у сфері застосування біологічних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Guide to biotechnology -2008 Editors Roxanna Guilford-blake, Debbie Strickland [Електронний ресурс]http://bio.org/speeches/pubs/er/
2. Рябченко О.П. Державне управління економікою України (адміністративно-правовий аспект): Автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Університет внутрішніх справ. – Х., 2000. – 32 с.
3. Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів Постанова Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 р. N 1147
4. Словник з аграрного права / Уклад.: В.П. Жушман, О.О. Погрібний, В.Ю. Уркевич / За ред.: В.П. Жушмана. – Х.: Нац. Юрид. Акад.. України, 2010 – 160 с.
5. Медведєва М.О. Міжнародне право і біотехнології/Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин. – К.: Вид.дім «Промені», 2006. – 256 с.